

KIRJA-ARVIO:

”MAALAISSAISEMAA EN SAATA UNOHTAA...”

Sepänmaa, Yrjö & Heikkilä-Palo, Liisa (toim.) 2005: Pellossa perihopeat. Helsinki: Maanhenki. 288 s.

Kirsi Laurén

Mielikuva peltomaisemasta vie ajatukset maaseudulle, mistä peltoja toistaiseksi vielä löytyy ja missä edelleen, ainakin paikoin, myös eletään niiden tuotosta. Mieleen pyrkivät myös 1970-luvun *Maalaismaisema*-hittikappaleen nostalgiset sanat, joissa kaihoisasti huokaillaan ”kuinka onnellinen voikaan olla hän, joka täällä vain saa aina asustaa” (Kari & Leskelä 2004, 54–55). Jukka Virtanen sanoitti laulun aikana, jolloin maaltamuutto kaupunkeihin oli kuumimmillaan ja ikävä maaseudun kiireettömämpään elämänrytmiin oli monelle kaupungin ahtauteen pakotetulle ajan-kohtaista. Henkilökohtaiset lapsuuden peltomuistoni vievät samaan aikakauteen: auton ikkunasta avautuville Pohjanmaan peltolakeuksille ja laiduntaviin lehmiin, hevosiin ja lampaisiin, joiden laskeminen merkitsi pitkältä tuntuneiden mummolamatkojen ajanvietettä. Laskettavaa riitti, niin kuin peltojakin, aina kyllästymiseen saakka. Pellot hallitsevat edelleen Etelä- ja Länsi-Suomen maisemaa, toisin kuin idässä ja pohjoisessa, mistä ne ovat tyystin katoamassa.

Meille kaupungissa syntyneille ja kasvaneille pelto näyttäytyy pitkälti ulkoisena maisemana, joka on koettu auton ikkunoista ohi kiitävinä näkyminä, kentties loma-aikojen heinätoinä maalla asuvien sukulaisten luona ja vanhojen kotimaisten romaanien ja elokuvien maalaisromantiikkana. Lapsuudessa koetut maisemat juurtuvat syvälle mieleen, ja niistä muodostuu meille yksilöllisiä eri maisemamuotojen esikuvia. Se, mitä kätkeytyy yhä hupenevien ja muuttuvien peltomaisemien taakse, on kuitenkin paljon rikkaampi ja moniulotteisempi maailma kuin mitä kaupunkilaislasten loma-aikojen muistot voivat kertoa. Tätä maailmaa valaisee ympäristöestetiikan sarjan viimeksi ilmestynyt peltoja tarkasteleva *Pellossa perihopeat*. Pohjan kirjan sisällölle muodostavat Lepaalla vuonna 2003 järjestetyn Pellon esteetiikka-konferenssin esitelmät. Aikaisemmin kirjasarjassa ovat olleet tarkasteltavina suo, vesi ja metsä (ks. Hakala 1999; Sepänmaa & Heikkilä-Palo 2002; Sepänmaa & Heikkilä-Palo & Kaukio 2003).

KULTTUURIN MUOKKAAMAT MAISEMAT KUVISSA

Kuten aikaisemmissa sarjan kirjoissa, huomio kiinnittyy ensimmäisenä komeaan kuvitukseen, jonka ovat suunnitelleet ja toimittaneet Ritva Kovalainen ja Liisa Heikkilä-Palo. Osa artikkelien kirjoittajista on täydentänyt tekstejään itse ottamin kuvin, joten kirjassa on useita valokuvaajia. Kuvat vievät sekä ajallisesti että paikallisesti erilaisille pelloille sekä peltotöiden äärelle esittäen havainnollisesti maaseutumaisemissa ja maatöiden luonteessa tapahtuneet muutokset. Pääosin ne tuovat esiin sääntillisen, hyvin hoidettujen peltomaisemien kirjon, ahkerasti työtään tekevät ihmiset ja laiduntavat kotieläimet: maalaismaiseman sellaisena kuin maiseman rakentajat, maanviljelijät, sitä arvostavat (ks. esim. Palviainen 1996; Kumpulainen 1999; Silvasti 2001). Kuvitukseen mahtuu sekä arkista realismia että idyllistä romantiikkaa. Artikkelien perusteella suuri osa kirjan tekijöistä ja kirjoittajista toivoo niin ikään näkevänsä näitä tuttuja maalaismaisemia tulevaisuudessakin.

Lepaan konferenssin yhteydessä esitetty ympäristötaide ja -performanssit ottivat kantaa peltujen nykytilaan, joten myös teoksista julkaistut valokuvat heijastavat hyvin pelloista ja maaseudun maisemista tällä hetkellä käytävää keskustelua. Kuvien taideteosten avautumisessa lukijaa auttaa Erkki Pirtolan artikkeli, jossa kirjoittaja tulkitsee teoksia ja niiden kontekstia. Taide-esitysten osuus kuvituksessa on tässä kirjassa kuitenkin, veden ja metsän estetiikkaa käsittelevien edeltäjiensä tavoin, huomattavasti pienempi kuin kirjasarjan ensimmäisessä suota tarkastelevassa teoksessa. Ihmisen muokkaama ja muodostama kulttuurinen pelto on näistä maisemamuodoista ehkä helpoimmin haltuun otettava ja hallittava, eikä se suon tavoin herätä niin vahvoja myyttisiä mielikuvia ja taiteellisia inspiraatioita.

HUOLI MAISEMIEN MENETYKSESTÄ

Kirjan 26 artikkelia on jaettu neljään temaattiseen osioon, jotka ovat ”Työn ja tuotannon pelto”, ”Maaseutu elämisen ympäristönä”, ”Tulevaisuuden maaseutumaisemat” ja ”Aika, maisema ja taide”. Kirjoittajat ovat kongressissa esitelmän pitäneitä, pääasiassa eri alojen tieteilijöitä, mutta joukossa on myös taiteilijoita sekä ympäristöhallinnon ja politiikan edustajia. Monipuoliset näkökulmat aina pellon estetiikkaa lähestyvistä teorioista myyttisten ja kansanomaisten käsitysten tarkasteluihin ovat kirjan rikkaus, vaikka artikkeleiden tyyli ja luonne vaihtelevatkin paljon. Osa kirjoituksista on rakennettu niin sisältönsä kuin muotonsa puolesta tieteellisen artikkelin mittapuun täyttäväksi, kun taas osaa voisi luonnehtia paremmin esseiksi tai katsauksiksi, jopa pamfleteiksi, josta esimerkkinä Ismo Tuorman kirjoitus ”Kuka tappoi maalaismaiseman”. Kuten Yrjö Sepänmaa kirjan esipuheessa toteaaakin, ”kirjoittajat ovat – toiset enemmän, toiset vähemmän – työstäneet tekstejään”.

Kuitenkin lähes kaikista kirjoituksista löytyy yhteisenä nimittäjänä paitsi esteettisten seikkojen esiin nostaminen, myös huoli peltomaisemien menetyksestä. Näin ollen kirjan henki noudattaa samaa linjaa ja asennetta kuin sarjan aiemmatkin teokset; jälleen ollaan katoavien tai uhanalaisten maisemien äärellä, ja jotain pitäisi tehdä ja pian. Artikkeleiden perusteella asian eteen on toki tehtykin ja edelleen tehdään. Koska pellot ovat aina edustaneet myös tuotantomaisemaa, ollaan nyt huolestuneita siitä, onko Suomen omavarainen maatalous vaarassa kadota ja jäävätkö pienet tilat kokonaan suurtuotannon jalkoihin, niin kuin suurelta osin on jo käynyt. EU:n merkitys maataloudelle puhuttaa niin ikään.

KOKEMUSTEN JA PELTOMAISEMIEN MERKITYSTEN KANNOILLA

Pellossa perihopeat -teoksessa, kuten myös sitä edeltäneissä teoksissa, luonnonkäyttäjien ja luonnosta elantonsa hankkivien näkökulmat ovat olleet selvänä vähemmistönä tai puuttuneet jopa kokonaan, vaikka heidän näkemyksiään ympäristöestetiikan sarjan kongresseissa onkin kuultu. Näin ollen ”Työn ja tuotannon peltoa” käsittelevän osion artikkeleista tuoretta ja tervetullutta näkökulmaa edustaa mielestäni Katriina Soinin artikkeli, jossa hän tuo esille viljelijöiden näkemyksiä heitä ympäröivästä maisemasta. Ilahduttavaa artikkelissa on myös se, että se avaa peltomaisemaa uuden empiirisen tutkimusaineiston ja menetelmien kautta antaen tilaa myös arkisille peltokokemuksille. Maiseman arvottamisen monitahoisuuden kannalta viljelijöiden, peltomaisemien muokkaajien ja ylläpitäjien, äänet ovat tärkeitä ja osoittavat, kuten Soini tuo esiin, että hyvän maiseman kriteerit eivät ole samankaan kulttuurin sisällä yhdenmukaisia ja että julkista keskustelua eri näkökulmista tarvitaan.

Osiassa ”Maaseutu elämisen ympäristönä” Helmi Järviluoma valottaa niin ikään kenttätutkimustensa pohjalta kiinnostavalla tavalla pellon äänimaisemia. Artikkelissa pääosassa ovat eteläsaksalaisen maanviljelijän äänimuistot aina luonnonäänistä heinähissiin ja traktorin sisällä kuunneltavaan radiomusiikkiin. Maaseudun äänimaisemat ovat muuttuneet ihmisen eristäessä itsensä ympäristöstään erilaisten koneiden sisälle, jolloin luonnonäänet ja muut aistimukset eivät enää tavoita pelloilla työskentelevää. Muiden aistimusten ohella äänet muokkaavat osaltaan käsityksiämme erilaisista ympäristöistä ja siitä mitä ajatellaan sinne kuuluvan – myös sananmukaisesti.

Etenkin tulevaisuuden maaseutumaisemat -teeman alla pohditaan peltomaiseman arvoa, muun muassa sitä, ovatko peltomaisemat niin tärkeitä, että ne tulisi säilyttää maisemallisten, ekologisten ja esteettisten seikkojen vuoksi, vaikka pellot eivät enää olisikaan tuotantokäytössä. Artikkeleista löytyy argumentteja puolesta ja vastaan kuitenkin niin, että puolustajat muodostavat enemmistön. Joan Iverson Nassauer sivuaa omalta osaltaan asiaa Yhdysvalloissa tehtyjen tutkimusten valossa. Tutkimustulosten mukaan maaseudun ekologinen suunnittelu voi edistää

myös maiseman esteettistä arvoa. Maaseutua voidaan suunnitella siten, että esteettinen arvo yhdistyy ekologisiin ja tuotannollisiin arvoihin, mitä Nassauer pitää yhteiskunnallisen päätöksenteon kannalta olennaisena.

Kirjan viimeisen osion artikkeleissa niin Tapio Heikkilä kuin Liisa Tyrväinen ja Harri Silvennoinen esittelevät mielenkiintoisia valokuvaamalla toteutettuja maisemien visuaalisuuden ja laadun mittaamisen menetelmiä. Eri aikoina otetut valokuvat tallentavat selkeästi maisemissa tapahtuneet muutokset ja mahdollistavat niiden tarkan seurannan. Kuvanmuokkauksella voidaan myös tutkia ihmisten arvioita siitä, miten erilaiset ympäristön hoitotoimet vaikuttavat maisemiin.

Tässä arviossa olen nostanut esiin vain muutamia, itseäni erityisesti kiinnostaneita artikkeleita kustakin kirjan osiosta. Kaikkinensa *Pellossa perihopeat* on antoisa, lukemisen ja katselemisen arvoinen kirja, johon on koottu yhteen ihmisen läpikotaisin muokkaamien peltomaisemien ympärillä käytävää ajankohtaista ja asiantuntevaa keskustelua.

KIRJALLISUUS

- HAKALA, KIRSI (toim.) 1999: *Suo on kaunis*. Helsinki: Maahenki.
- KARI, VIRPI & LESKELÄ, ARI (toim.) 2004: *Suuri pop toivelaulukirja*. Helsinki: F-kustannus Oy & Suuri Suomalainen Kirjakerho Oy.
- KUMPULAINEN, MIKKO 1999: *Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatilän luontosubteen muutoksesta*. Joensuun yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisu No 5. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- PALVIAINEN, SIMO 1996: *Maanviljelijä ja ympäristödiskurssi. Tutkimus maasubteen vaikutuksesta ympäristötietoisuuden muodostumiseen*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisu No 113. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- SEPÄNMAA, YRJÖ & HEIKKILÄ-PALO, LIISA (toim.) 2002: *Vesi vetää puoleensa*. Helsinki: Maahenki.
- SEPÄNMAA, YRJÖ & HEIKKILÄ-PALO, LIISA & KAUKIO, VIRPI (toim.) 2003: *Metsään mieleni*. Helsinki: Maahenki.
- SILVASTI, TIINA 2001: *Talonpojan elämää. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 821. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

FL Kirsi Laurén toimii perinteentutkijana Joensuun yliopistossa.